

■ از امیرالمؤمنین علیه‌السلام در کتاب غررالحکم نقل شده است: «جَعَلَ اللهُ سَبْحَانَهُ حَقَّوقَ عِبَادِهِ مَقَدَّمَةً لِحَقَّوقِهِ» خداوند حقوق بندگان را مقدم بر حقوق خود قرار داده است و اگر کسی حقوق بندگان خدا را رعایت کند، حق‌الله را هم رعایت کرده است. اگر کسی بتواند حقوق مردم را رعایت کند و زیر پا نگذارد «كَانَ ذَلِكَ مُؤَدِّياً إِلَى حَقَّوقِ اللهِ»؛ او می‌تواند حق خدا را هم رعایت کند. غیرت دینی یعنی در جایی که لازم است انسان برای خدا خشم بگیرد و اخم کند، این کار را بلد باشد و فقط و فقط لبخند نزند

گفت‌وگوی «وطن امروز» با حجت‌الاسلام والمسلمین مسعود عالی درباره بازشناسی مفهوم غیرت دینی

غیرت دینی، حفاظ حق و عدل

غیرت دینی یعنی حساسیت نسبت به مظالم اجتماعی و احکام و مقدسات الهی؛ کسی که این حساسیت را نداشته باشد دینداری اش کامل نیست

رهبر حکیم انقلاب در دیدار تصویری مردم قم به مناسبت قیام ۱۹ دی بحث کلیدی «غیرت دینی» را مطرح کردند و آن را عامل نجات مردم ایران در وقایع حساس و بزنگاه‌های تاریخی این مرز و بوم برشمردند. **حجت‌الاسلام والمسلمین مسعود عالی در گفت‌وگو با «وطن امروز»** به‌بازشناسی مفهوم غیرت دینی پرداخت و آن را حساسیت نسبت به حق، عدل و احکام الهی عنوان کرد. در بخش بعدی این پرونده به مرور ایام‌اللهی که بدل به نمایشگاه غیرت دینی مردم شد - از نهضت تنباکو تا تشییع پاشکوه پیکر شهید سلیمانی - می‌پردازیم. **مرور این وقایع عظیم در عصر حاضر از باب «وَذَكِّرْ فَإِنَّ الذِّكْرَى تَفَعَّلَ الْمُؤْمِنِينَ»** می‌تواند سیقل‌دهنده غیرت دینی در درون هر انسان علاقه‌مند به اسلام و انقلاب باشد.

■ **جناب استاد عالی مفهوم «غیرت» و «غیرت دینی» به چه معناست؟**

یکی از بهترین و ارزشمندترین صفات انسانی و الهی، غیرت است؛ صفتی که نخستین وجودی که در عالم این صفت را دارد، وجود مقدس خود خدایوند است. امام صادق علیه‌السلام در روایتی فرمودند: «إِنَّ اللَّهَ غَيْرٌ يُحِبُّ كُلَّ غَيْرٍ». خدایوند متعال غیور است و هر غیرت‌مندی را دوست دارد. غیرت یعنی انسان نسبت به محترمت‌مات و حریم‌ها و چیزهایی که مورد علاقه‌اش هست حساس باشد؛ نسبت به ناموسی بی تفاوت نباشد و اگر غیر خواست به حریم او تعرض کند، احساس مسؤولیت

کند و واکنش نشان دهد؛ وجود مقدس خدایوند متعال هم ناموس دارد. چیزهای محبوب و مورد علاقه خدایوند متعال ناموس الهی هستند که از آنها دفاع می‌کند. آنها محترم‌ات الهی هستند، از جمله دین خدا، احکام الهی، قرآن، اولیا و انبیای الهی، حقوق مؤمنان و... همه اینها محترمت‌ات الهی هستند

که پروردگار عالم از آنها دفاع می‌کند. از این نظر نخستین غیور در عالم خود خدایوند متعال است و این صفت را در هر کسی ولو مشرک و غیرمسلمان دوست دارد. این صفت، ارزشمند و کمال است. در روایتی از امام باقر علیه‌السلام آمده است که دستور اعدام تعدادی از مشرکان که با مسلمانان جنگیده و مستحق اعدام بودند، صادر شد. پیغمبر اکرم صلی‌الله علیه و آله وسلم فرمودند یکی از آنها را نکشید. او را جدا و بقیه را اعدام کردند. او خدمت پیغمبر رسید و پرسید: «چرا مرا نکشید؟» پیغمبر فرمودند: «لان نکشیر لیک از طرف خدایوند متعال نازل شد و فرمود در تو ۵ صفت هست که خدایوند آنها را دوست دارد: اول صداقت، دوم شجاعت، سوم سخاوت، چهارم اخلاق خوشی که با خانواده و اطرافیان‌ت داری و پنجم «الغیَرةُ اللّٰهَیْةُ علی حَرَمِکَ». نسبت

علی^(ع) موقعی که اشک بتیم، مظلوم یا محرومی را می‌دید تاب نمی‌آورد. این طاقت نیاوردن همان غیرت دینی است؛ در باب تعرض به احکام الهی هم این چنین بود

ستارخان پیام آمد که اگر به کنسولگری روسیه پناه بیاوری، ما از تو دفاع می‌کنیم و او آن جمله معروف را گفت که من زیر بیرق ایاوالفضل علیه‌السلام هستم، بیرق روسیه را نمی‌خواهم. ما امروز او را به عنوان یک مرد غیرت‌مند تحسین می‌کنیم.

■ **مصادیق غیرت ملی و بی‌غیرتی ملی در تاریخ**

ما امروز رئیس‌علی دلواری بزرگوار را تحسین می‌کنیم که با مهربانی تنگستانی‌ها و دشمنستانی‌های بوشهر در مقابل انگلیسی‌ها ایستاد و مردانه جنگید و به شهادت رسید و آنها را با غیرت می‌دانیم. ما کسی مثل شاه سلطان حسین صفوی را بی‌غیرت نمی‌دانیم که در فتنه‌ای که در ایران رخ داد و تجاوزاتی که به ایران شد، دست روی دست گذاشت تا وقتی که محمود افغان و سربازانش به دروازه‌های اصفهان که در آن زمان شهر بزرگ صفویه بود، رسیدند و او به جای اینکه بایستد و دفاع کند، خودش جلو رفت و تاجش را برداشت و روی سر محمود افغان گذاشت و دخترش را پیشکش کرد. او اگر می‌ایستاد و مقاومت می‌کرد و تعدادی هم کشته می‌داد، کشته‌ها بسیار کمتر از وقتی می‌شد که آنها وارد اصفهان شدند و کشتار زیادی کردند و اسم بی‌غیرتی هم روی او ماند. البته غیرت ملی فقط در بحث نظامی‌گری نیست. آن جوان نخبه‌ای هم که می‌ود و در خارج از کشور لایحه تحصیل می‌دهد و در آنجا می‌تواند بار خود را ببندد ولی بازمی‌گردد و به این کشور خدمت می‌کند، او هم غیرت ملی دارد. آن سرمایه‌داری که می‌تواند پولش را ببرد و در جای دیگری سرمایه‌گذاری کند و امکانات بهتر و رفاه بیشتری هم داشته باشد ولی در کشور خودش می‌ماند و با مشکلات و موانع می‌سازد و خدمت می‌کند، او هم غیرت دارد. این هم یکی از اقسام غیرت است که بسیار ارزشمند است.

■ **آدمی که غیرت دارد نسبت به هر ظلمی حساس است**

شاید شنیده باشید؛ پیامبر صلی‌الله علیه و آله و سلم، امیرالمؤمنین علیه‌السلام را با جمعی به یمن فرستادند که اموالی

را از آنجا جمع‌آوری کنند. ظاهر سال آخر عمر پیغمبر صلی‌الله علیه و آله و سلم هم بوده است. وقتی امیرالمؤمنین علیه‌السلام با آن جمع از مسلمانان به یمن می‌رود و اموال را جمع می‌کنند، سریع بازمی‌گردند که به حج پیامبر صلی‌الله علیه و آله و سلم برسند. نزدیکی‌های مکه که رسیدند، امیرالمؤمنین علیه‌السلام جلوتر آمد که بتواند خدمت پیامبر صلی‌الله علیه و آله و سلم برسد. وقتی حضرت رسید، پیامبر صلی‌الله علیه و آله و سلم فرمودند: «علی جان! خوب است برگردی و با بقیه بیایی». حضرت برگشت و مردم یمن گرفته بودند و متعلق به بیت‌المال بود و باید به دست پیامبر صلی‌الله علیه و آله می‌رساندند تا ایشان تقسیم کنند، پوشیدند. امیرالمؤمنین علیه‌السلام تند شد و فرمود: «چرا این کار را کردید؟» جواب دادند: «می‌خواستیم تر و تمیز و نو بر اهل مدینه و خانواده‌های‌مان وارد شویم». حضرت فرمود: «تا وقتی پیامبر صلی‌الله علیه و آله و سلم تقسیم نکرده و سهم شما را نداده است، حق ندارد دست به بیت‌المال بزند. آنها را بر گردانید» و لباس‌ها را از تن‌شان در آورد. این کار حضرت خیلی به آنها برخورد و دلخور شدند و موقعی که بر پیامبر صلی‌الله علیه و آله و سلم وارد شدند، گله کردند و گفتند: «یا رسول‌الله! علی خیلی خشن است. حالا ما لباسی را به تن کردیم. چیزی نشده است.» پیغمبر صلی‌الله علیه و آله و سلم فرمودند: «رفع اَلْسِنَتِکُمْ عَنْ سَکَابِهَ عَلی». زبان‌تان را از شکایت از علی به کام بگیرید. «وَ اِنَّهُ خَشِنَ عَلی ذات‌الله»، اگر علی خشن و قاطع است، در راه خداست. علی همان علی است که اشک یتیم او را به زانو درمی‌آورد. این علی خشن است؟ این علی همان علی است که وقتی یتیم می‌بیند زانوهایش می‌ارزد. امیرالمؤمنین علیه‌السلام در ۲ ج‌ناقطه ضعف داشت و زانوهایش می‌لرزید. یکی در محضر خدا و هنگام نماز و مناجات و یک وقت هم موقعی که اشک یتیم، مظلوم یا محرومی را می‌دید، طاقت نمی‌آورد.

بررسی مصادیق نمود غیرت دینی در تاریخ معاصر ایران از منظر رهبر انقلاب

دفاع مقدس

زندیک ناظر و شاهد مسائل آن روزگار بودند، در این باره می‌فرمایند: «عامل نجات کشور در بزنگاه‌های مختلف، غیرت دینی و قیام‌های ملت ایران بود. غیرت دینی است که تهدیدها را به فرصت تبدیل می‌کند. یک نمونه‌اش جنگ تحمیلی و دفاع ۸ ساله که یک تهدید بزرگ بود، [اما] غیرت دینی مردم، غیرت دینی جوان‌ها، غیرت دینی پدران و مادران و همسران موجب شد جوان‌های ما بروند به جبهه و در این جنگ در واقع بین‌المللی، که آمریکای آن روز، شوروی آن روز، ناتوی آن روز، از تجاع منطقه در آن روز، همه با هم همدست شده بودند که ایران را خراب کنند و بدهند. امام را به زانو دربیازند، نهضت را نابود کنند، همه اینها را شکست دادند و توانستند پیروز شوند. منشا این، غیرت دینی بود.»

حماسه نهم‌دی

۱۲ سال از آن حماسه بزرگ می‌گذرد، لکن به یاد آوردن آن روز باشکوه هنوز هم انسان را به وجد آورده است. روح حماسه را در انسان زنده می‌کند. یوم‌اللهی که مردم شریف ایران، غیرت دینی و حساسیت بالای خود نسبت به مقدسات دین بویژه حضرت سیدالشهدا(ع) را به نمایش گذاشتند بساط فتنه‌ای را که ۸ ماه کشور را دچار آشوب کرد بود، جمع کردند. رهبر معظم انقلاب می‌فرمایند: «۹ قضیه ۹ دی سال ۸۸ یک نکته اساسی است و آن نکته برمی‌گردد به هویت انقلاب و ماهیت انقلاب، یعنی همان روحی که حاکم بود بر اصل انقلاب و ما و آن حضور عظیم بی‌نظیر تاریخی در سال ۵۷، همان روح در ماجرای ۹ دی نشان داده شده، کم‌اینکه در فضایی گوناگون دیگر هم نشان داده شده، لیکن در ۹ دی به شکل بارزی نشان داده شده به طوری که

تشییع سردار شهید سلیمانی

زیر تابوت شهید سلیمانی به معنای واقعی کلمه هویت خودش را نشان داد، وحدت خودش را نشان داد. خب! در تهران تشییع، در کرمان تشییع، در تبریز تشییع، در مشهد تشییع، در شهرهای مختلف ایران آ تشییع، در عراق آن تشییع عظیم! اگر چنانچه بنا بر این بود که مثلاً این پیکر شهید و مقدس را به سوریه و لبنان ببرند، آنجا هم همین حادثه به وجود می‌آمد؛ اگر پاکستان هم می‌بردند، آنجا هم این حادثه همین‌چون به وجود می‌آمد. یعنی این حرکت عظیم ملت مسلمان را نشان داد! این حادثه، حادثه عظیمی بود. یعنی شهادت یک شخصیت بزرگی مثل شهید سلیمانی از نظر دشمن و از نظر همه، یک تهدید محسوب می‌شد اما غیرت ملت مسلمان، ملت ایران، این تهدید را تبدیل کرد به فرصت و یک فرصتی شد.»

جنگ ۸ ساله ایران و عراق که با حمله متجاوزانه ارتش بعث عراق به ایران اسلامی در سال ۱۳۵۹ آغاز شد، یکی از مهم‌ترین وقایع قرن اخیر در ایران و جهان است. به اذعان دوست و دشمن، جمهوری اسلامی ایران به پشتوانه مردم و رهبری حضرت امام خمینی تنها به تقابل با یک کشور و یک‌ارتش نپرداخت، بلکه دهها کشور این قیام موجب شهادت شمار زیادی از مردم در سر تا سر کشور شد. نکته حائز اهمیت اینکه آیت‌الله کاشانی در نهضت نفت و توفیق آن نقش اصلی را بر عهده داشت و در حقیقت او ایفای نقش یک رهبر دینی بود که با حمایت از حرکت ملی، به نهضت مشروعبیتی دینی- مردمی بخشید. در حقیقت موضع مقتدرانه او و مردم عامل اصلی برنده شدن نهضت ملی نفت بود. پس از توفیق و کام‌اول، مصدق زمام‌قدرت را به دست گرفت و ۱۲ اردیبهشت ۱۳۳۰ کلینه خود را معرفی و مراحل اجرایی ملی شدن نفت را دنبال کرد. رهبر معظم انقلاب پیرامون نقش بی‌بدیل آیت‌الله کاشانی در پیروزی این قیام و ملی شدن صنعت نفت می‌فرمایند: «آیت‌الله کاشانی کسی است که اگر او نبود، نهضت ملی شدن صنعت نفت یقیناً در این کشور به وقوع نمی‌پیوست. مرحوم کاشانی کسی است که به کمک او دکتر مصدق و دیگر سران نهضت ملی شدن صنعت نفت توانستند حمایت مردم را به این حرکت جلب کنند، چون اول حمایت مردم جلب نمی‌شد. کسی مصدق را نمی‌شناخت؛ کسی معنای ملی شدن صنعت نفت را نمی‌دانست.»

قیام ۱۵ خرداد

در اعتراض به دستگیری امام خمینی در ۱۵ خرداد ۱۳۴۲ شکل گرفت. زمینه‌های سیاسی و اجتماعی و دینی این قیام به دهه ۱۳۳۰ و اقدامات تحریک‌آمیز نظام حاکم بازمی‌گردد اما مهم‌ترین حادثه که منجر به شروع قیام شد، سخنرانی امام خمینی در مدرسه فیضیه قم و پخش خبر آن در کشور بود. امام خمینی در این سخنرانی بشدت و به صراحت به شاه و اسرائیل حمله کردند. به دنبال این سخنرانی، امام خمینی در سحرگاه ۱۵ خرداد در منزل‌شان در قم دستگیر و به تهران منتقل شدند و مردم همان روز در قم و تهران و دیگر شهرها به خیابان‌ها ریختند و قیام ۱۵ خرداد شکل گرفت. تظاهرات در قم، تهران و ورآمین به مقابله حکومت انجامید و تعدادی از مردم کشته و مجروح شدند. درباره تعداد شهدای این قیام نظر واحدی وجود ندارد؛ در اسناد شواخ تعداد شهدا صدها تن ثبت شده است. آیت‌الله خمینی، به دلیل کشته شدن جمعی از مردم، این روز را برای همیشه عزای عمومی اعلام کردند. قیام ۱۵ خرداد نقطه عطفی در مبارزات ملت ایران در برابر حکومت پهلوی بود که استمرار یاد و خاطره آن به قیام سراسری ۱۳۵۷ و پیروزی انقلاب اسلامی انجامید. رهبر حکیم انقلاب اسلامی درباره این قیام می‌فرمایند: «۱۵ خرداد یک قیام مردمی بود. دستگاه جبار که باور نمی‌کرد نفوذ روحانیت و مرجعیت در این حد باشد، غافلگیر شد و دست به یک عمل تند وحشیانه حساب نشده زد. اگر چه عده‌ای را مرعوب کرد اما خط مبارزه را روشن و واضح کرد. این قیام به انقلاب ۲۲ بهمن منتهی شد.»

قیام ۳۰ تیر

قیام ۳۰ تیر، در ۱۳۳۱ یک ماه پس از به ثمر نشستن نهضت ملی صنعت نفت، اتفاق افتاد. شروع قیام بعد از استعفای دکتر مصدق و انتخاب قوام‌السلطنه به نخست‌وزیری از طرف شاه بود. مردم خواستار استعفا قیام و نخست‌وزیری مصدق بودند. نقش روحانیت در پیروزی نهضت نفت غیر قابل انکار است. در نهایت قوام طرد و مصدق مجدداً به نخست‌وزیری انتخاب شد اما این قیام موجب شهادت شمار زیادی از مردم در سر تا سر کشور شد. نکته حائز اهمیت اینکه آیت‌الله کاشانی در نهضت نفت و توفیق آن نقش اصلی را بر عهده داشت و در حقیقت او ایفای نقش یک رهبر دینی بود که با حمایت از حرکت ملی، به نهضت مشروعبیتی دینی- مردمی بخشید. در حقیقت موضع مقتدرانه او و مردم عامل اصلی برنده شدن نهضت ملی نفت بود. پس از توفیق و کام‌اول، مصدق زمام‌قدرت را به دست گرفت و ۱۲ اردیبهشت ۱۳۳۰ کلینه خود را معرفی و مراحل اجرایی ملی شدن نفت را دنبال کرد. رهبر معظم انقلاب پیرامون نقش بی‌بدیل آیت‌الله کاشانی در پیروزی این قیام و ملی شدن صنعت نفت می‌فرمایند: «آیت‌الله کاشانی کسی است که اگر او نبود، نهضت ملی شدن صنعت نفت یقیناً در این کشور به وقوع نمی‌پیوست. مرحوم کاشانی کسی است که به کمک او دکتر مصدق و دیگر سران نهضت ملی شدن صنعت نفت توانستند حمایت مردم را به این حرکت جلب کنند، چون اول حمایت مردم جلب نمی‌شد. کسی مصدق را نمی‌شناخت؛ کسی معنای ملی شدن صنعت نفت را نمی‌دانست.»

قیام ۱۵ خرداد

در اعتراض به دستگیری امام خمینی در ۱۵ خرداد ۱۳۴۲ شکل گرفت. زمینه‌های سیاسی و اجتماعی و دینی این قیام به دهه ۱۳۳۰ و اقدامات تحریک‌آمیز نظام حاکم بازمی‌گردد اما مهم‌ترین حادثه که منجر به شروع قیام شد، سخنرانی امام خمینی در مدرسه فیضیه قم و پخش خبر آن در کشور بود. امام خمینی در این سخنرانی بشدت و به صراحت به شاه و اسرائیل حمله کردند. به دنبال این سخنرانی، امام خمینی در سحرگاه ۱۵ خرداد در منزل‌شان در قم دستگیر و به تهران منتقل شدند و مردم همان روز در قم و تهران و دیگر شهرها به خیابان‌ها ریختند و قیام ۱۵ خرداد شکل گرفت. تظاهرات در قم، تهران و ورآمین به مقابله حکومت انجامید و تعدادی از مردم کشته و مجروح شدند. درباره تعداد شهدای این قیام نظر واحدی وجود ندارد؛ در اسناد شواخ تعداد شهدا صدها تن ثبت شده است. آیت‌الله خمینی، به دلیل کشته شدن جمعی از مردم، این روز را برای همیشه عزای عمومی اعلام کردند. قیام ۱۵ خرداد نقطه عطفی در مبارزات ملت ایران در برابر حکومت پهلوی بود که استمرار یاد و خاطره آن به قیام سراسری ۱۳۵۷ و پیروزی انقلاب اسلامی انجامید. رهبر حکیم انقلاب اسلامی درباره این قیام می‌فرمایند: «۱۵ خرداد یک قیام مردمی بود. دستگاه جبار که باور نمی‌کرد نفوذ روحانیت و مرجعیت در این حد باشد، غافلگیر شد و دست به یک عمل تند وحشیانه حساب نشده زد. اگر چه عده‌ای را مرعوب کرد اما خط مبارزه را روشن و واضح کرد. این قیام به انقلاب ۲۲ بهمن منتهی شد.»

نهضت تنباکو

نهضت تنباکو جنبش سراسری مردم ایران به رهبری علمای دین برای مخالفت با قرارداد واگذار امتیاز انحصار بازرگانی توتون و تنباکو به یک شرکت انگلیسی بود. قرارداد امتیاز تنباکو که بین ایران و انگلستان بسته شده بود، توسط ناصرالدین شاه امضا شد و در پی آن اعتراض‌های مردمی و علمای دین را به همراه داشت که به قیام مردم سراسر ایران انجامید و در نهایت با مداخله میرزای شیرازی و حکم به تحریم تنباکو، دولت ایران مجبور به لغو این قرارداد شد.

نهضت تنباکو اولین مقاومت فراگیر و در عین حال موفق مردم ایران در برابر قدرت مطلقه سلطنتی قاجار و زمینه اصلی و پیش‌درآمد انقلاب مشروطیت به شمار

نهضت مشروطه

ویژگی مشخص نظام سیاسی ایران در دوره قاجاریه استبداد بود. شاه به تنهایی قانون‌گذار، بالاترین مقام قضایی و فرمانده کل همه نیروهای مسلح بود. او همچنین مستبدی بود که دستگاه دولتی را بدون حد و مرز و قید و شرط در اختیار گرفته، بر جان و مال همه مردم تسلط داشت. شاه می‌توانست با تصمیم فردی قراردادهایی با کشورها و سرمایه‌داران خارجی منعقد کند. قدرت وی به اندازه‌ای بود که نه فقط مردم عادی، بلکه حتی صدراعظم و شاهزادگان نیز رعایای او محسوب می‌شدند. اینها همه زمینه‌ساز نهضت مشروطه شد. روشنفکران نهضت مشروطه در مبارزه ضداستبدادی خود، به دلیل اینکه از پایگاه فکری گسترده‌ای در میان جامعه برخوردار نبودند، به حمایت رهبران و علمای مذهبی نیاز فراوان داشتند. علما و روحانیان در ماجرای مشروطه با بینش ویژه خود

قیام مسجد گوهرشاد

بهبول سخنرانی کرد و در این حین بین مردم و نیروهای دولتی درگیری رخ داد. آیت‌الله بهلول از شخصیت‌های برجسته و مبارز قرن اخیر است که رهبر حکیم انقلاب سال ۸۴ درباره ایشان می‌فرمایند: «روحانی و راسته و پارسا مرحوم حجت‌الاسلام آقای شیخ محمدتقی بهلول رحمه‌الله‌علیه، بنده صالح و مجاهد و پرهیزکار که عمر طولانی و پرماجری خود را یکسره با مجاهدت و تلاش گذرانید، یکی از شگفتی‌های روزگار ما بود. ۷۰ سال پیش در ماجرای خونین مسجد گوهرشاد، زبان گویای ستمدیدگان و حق‌طلبان و آماج کینه حکومت سرکوبگر پهلوی شد.»

این تحصن بشدت سرکوب و بیش از ۱۶۰۰ نفر کشته و تعدادی هم زخمی شدند. پس از این واقعه روحانیان سرشناس مشهد دستگیر و تبعید شدند و به دستور رضاشاه برخی رؤسای ادارات مشهد هم تغییر کردند.